

Goszczycki, Adam

Ludność miasta Płocka w cyfrach

Notatki Płockie 7/1 23, 35-38

1962

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

LUDNOŚĆ MIASTA PŁOCKA w CYFRACH

Patrząc na dzisiejszy Płock, miasto zmieniające z dnia na dzień swój wygląd i charakter dzięki dalszemu uprzemysławianiu, co wpłynie na ciągłe zwiększanie się ludności, warto spojrzeć cokolwiek w przeszłość jak wzrastała ludność w wieku XIX, w okresie międzywojennym, w czasie okupacji hitlerowskiej i dziś w okresie władzy ludowej w Polsce, oraz w najbliższej przyszłości, tj. w latach 1961—1965.

Ludność Płocka w XIX wieku i początkach XX wieku

rok	ludność	ilość budynków	ilość osób w 1 bud.
1800	2.576	389	7
1808	3.950		
1827	9.212		
1857	12.430		
1860	13.200	426	31
1897	22.465		
1900	21.600		
1910	30.000	524	57
1913	30.612		
1917	24.767		

Stały wzrost ludności Płocka należy tłumaczyć podniesieniem miasta do rangi guberni, co pociągnęło za sobą rozwój szkolnictwa, urzędów i instytucji, a przez to i stały napływ ludności do Płocka.

Na podstawie danych metrykalnych budynków mieszkalnych w Płocku przed 1918 rokiem wybudowano 781 budynków o 10839 izbach. Zagęszczenie na izbę wynosiło 2,3 osoby. Sytuacja mieszkaniowa była bardzo trudna.

Po odzyskaniu niepodległości po pierwszej wojnie światowej ludność w Płocku stale wzrastała i wynosiła:

1921 roku	— 25.752	miesz.	zajm.	12.800	izb
1931 „	— 32.777	„	„	14.851	„
1939 „	— 33.841	„	„	—	„

Zagęszczenie ludności na izbę wynosiło w 1921 roku 2 osoby w 1931 roku — 2,2 osoby. Warunki zatem lokalowe pogarszały się w Płocku.

Przechodząc do ludności Płocka w okresie okupacji hitlerowskiej stwierdzić należy, że ludności stale ubywało. Na zmniejszenie liczby ludności wpłynął fakt likwidacji ludności żydowskiej w 1941 roku i masowe wysiedlenia ludności polskiej.

Ludność Płocka w/g narodowości w 1941 roku

Rok	L u d n o ś ć				Razem
	Niemcy	Polacy	Żydzi	Inne pozostałe	
1939	789	26680	6004	368	33841
1940	1868	23967	5619	276	31730*
1941	4620	20102	—	390	25112

Ludność Płocka w 1941 roku wg narodowości i płci

Ludność w/g narodowości	ogółem	w tym:	
		mężczyźni	kobiety
Niemcy	4.620	2.228	2.392
Polacy	20.102	9.389	10.713
Rosjanie i Ukraińcy	390	217	173
Razem	25.112	11.834	13.278
Ogółem urodzenia		653	
zgony		450	
przyrost naturalny		203	

Ludność niemiecka zamieszkująca w Płocku w 1941 roku w liczbie 4.620 składała się z rdzennych Niemców z Rzeszy t.zw. Reichsdeutsche — 2.088, Niemców pochodzenia polskiego (Poln. Deutsche) — 1.348, pochodzenia litewskiego (Lit. Deutsche) — 1.145 i różnego innego pochodzenia — 39.

*) Oprócz liczby ludności wykazanej w rubr. 6 — 31730 było zameldowanych w Płocku 3.373 osoby czasowo nieobecnych. Zagęszczenia na 1 izbę nie podaję ponieważ ludność żydowska zgrupowana w promieniu 3 ulic, natomiast Polacy byli mocno ściśnięci w różnych punktach miasta, a ludność niemiecka zajmowała wielopokojowe luksusowe mieszkania.

Wiek płoczan w 1941 roku wg narodowości

Ludność wg narodowości	W i e k												
	0—2	3—8	9—14	15—18	19—21	22—30	31—40	41—50	51—60	61—70	71—80	81—90	91—100
Niemcy	277	428	383	334	305	708	913	661	335	173	84	18	1
Polacy	949	3337	2598	1738	1081	2868	3523	2402	1465	728	354	55	4
Ukraińcy i Rosjanie	10	33	41	23	15	40	75	70	41	26	13	3	—
RAZEM	1236	2798	3022	2095	1401	3616	4511	3133	1841	927	451	76	5

Przyrost naturalny w Płocku w 1941 roku wg gmin wyznaniowych

Gmina wyznaniowa	Urodzenia		Zgony				Przyrost naturalny
	M	K	poniżej 12 lat		powyżej 12 lat		
			M	K	M	K	
Ewangelicy	47	33	10	10	9	10	+ 41
Ortodoksi	4	4	—	1	5	4	— 2
Rzymsko-kat.	305	260	53	46	147	155	+164
	356	297	63	57	161	169	203

Ruch naturalny w Płocku w roku 1941

Rok	Liczba ludności	Przy- było	Liczba urodzeń	Liczba zgonów	Przyrost ludności — +
1940	35103	189	553	605	— 52
1941	25112	228	653	450	+203

Przyrost naturalny wśród ludności niemieckiej na 1000 mieszkańców wynosił 8,8 osoby w zaokrągleniu 9 osób, natomiast wśród ludności polskiej 8 osób.

Zastanawiający jest tak duży spadek ludności w roku 1941 wynoszący 9.991 osób w stosunku do roku 1940. Jeśli przyjąć wysiedlenie ludności żydowskiej 5.619 osób oraz 3373 osoby nieobecne (jeńcy, wywiezieni na roboty oraz 31 osób wymeldowane do t.zw. Generalnej Guberni — brak około 960 tłumaczy należy masowym wywożeniu do obozów koncentracyjnych i ucieczki przez t.zw. zieloną granicę do G.G.) Należy się również przyjrzeć jak odbywało się zniemczanie miasta Płocka przez masowy napływ ludności niemieckiej.

Tablica zameldowań i wymeldowań w Płocku w 1941 roku
Zameldowani

Ogółem ilość	w tym		stan rodziny			Narodowość		Przybyli skąd — dokąd				
	mężcz.	kob.	żo- naci	wolni	dzieci		Nie- miecka	inna	Rzeszy	terenów wcielo- nych	Gen. Gub.	prze- sied- lona
					chłop.	dziew.						
3705	1740	1965	1876	882	482	465	3574	131	1797	691	17	120
Wymeldowani												
1055	540	515	525	348	101	81	853	202	591	433	31	—

Z zestawienia tego wynika, że do Płocka przybywały w tym okresie całe rodziny z Rzeszy oraz przesiedlenia z innych krajów.

W omawianym okresie przybyło do Płocka 685 rodzin niemieckich, wyemigrowało zaś 134, pozostało więc w mieście 551 rodzin. Nasuwa się pytanie jacy to ludzie osiedlali się w Płocku. Otóż z ogólnej liczby przybyłych — pracowników fizycznych (robotników) było 257, rzemieślników 376, natomiast w grupie umysłowych zamieszkało w mieście 95 pracowników samodzielnych i 851 pracowników umysłowych t.zw. Angestellte. Po za tym przybyło do Płocka 1181 osób bez zawodu.

Omawiając ludność Płocka w roku 1941 warto popatrzeć na zatrudnienie w samym zarządzie miejskim. Obok innych narodowości

w zarządzie miejskim zatrudnionych było 453 Polaków na ogólną ilość zatrudnionych 627 osób.

W jakim charakterze byli Polacy zatrudnieni?

Większość Polaków t.j. 344 pracowało jako robotnicy niewykwalifikowani, 15 jako robotnicy wykwalifikowani, zatrudnieni w kasie miejskiej, na robotach publicznych, w ogródkach miejskich itd. Pracownicy umysłowi w administracji niemieckiej dzielili się na urzędników (Beamte) pracowników, (Angestellte) i siły pomocnicze biurowe (Hilfskräfte).

Poniższa tabela zobrazuje dokładnie stan zatrudnienia w zarządzie miejskim m. Płocka w 1941 roku.

Lp.	Rodzaj zatrudnienia	Niemcy (Reichsde- utsche)	Narod. niemiecka (Volks- deutsche)	Polacy i inne narod.	Razem
1	Urzędnicy (Beamte)	14	—	—	14
2	Pracownicy (Angestellte)	49	41	46	136
3	Siły pomocnicze (Hilfskräfte)	—	4	48	52
4	Robotnicy wykwalifikowani	—	7	15	22
5	Policja państwowa	59	—	—	59
6	Robotnicy niewykwalifikowani	—	—	344	344
		122	52	453	627

Opisane wyżej dane oparte są na materiałach źródłowych Urzędu Statystycznego miasta Płocka za 1941 rok (Stadt Schröttersburg Statistisches Amt).

Zatrzymałem się trochę dłużej nad danymi z okresu okupacji, aby zapoznać społeczeństwo z historią naszego miasta. Nie poruszyłem wszystkich zagadnień na podstawie podanego źródła jak zatrudnienie, ilość przedsiębiorstw, rodzaj przedsiębiorstw, stan pogłowia, zasiewów wód i innych spraw, które poruszę w części omawiającej zatrudnienie.

23 stycznia 1945 roku Armia Radziecka oswobodziła Płock. Władza Ludowa przystą-

piła odrazu do zestawienia naszego majątku narodowego. Przystąpiono również do sporządzenia spisu ludności. Pierwszy spis sumaryczny ludności przeprowadzono na dzień 14 lutego 1946 roku wykazał 28.508 mieszkańców. Ludność miasta w tym czasie stale zwiększała się, tak, że w 1949 roku wynosiła już 30.9 tys.

Przeprowadzony w dniu 3 grudnia 1950 roku wykazał 33.034 — w tym ludności stałej 31,1 tys.

Jak wzrastała ludność po drugiej wojnie światowej w Płocku obrazuje nam poniższa tabela:

Stan na dzień 31. XII.

Rok	Ludność			ilość budynków	Ilość izb	Ilość ludności na	
	ogółem	mężczyzn	kobiety			1 bud.	1 izbę
1950	33925			1754	16762	19	2
1953	35648	16170	19478				
1955	37015	17041	19974				
1956	39092	19026	20066				
1957	39862	19684	20181				
1958	40554	19384	21170				
1959	41667	19960	21707				
1960	42798	20600	22198	2507	22663	17	1,9

W okresie ostatniego dziesięciolecia ludność miasta zwiększyła się o 8.873 osoby. Przyjmując rok 1950 za wskaźnik 100 — ludność Płocka do 1960 roku wzrosła do 126%, w 1955 roku kobiety stanowiły 53,9% ogółu ludności. W roku 1960 — 51,8%.

Na 100 mężczyzn w 1955 roku przypadało 117 kobiet, natomiast w roku 1960 — 108 kobiet.

Stosunek kobiet do mężczyzn ulega zmniejszeniu, aczkolwiek w porównaniu z rokiem 1957 (103 kobiety) w ostatnich latach wzrósł dość znacznie.

Jeżeli chodzi o liczbę mieszkańców na 1 izbę w ostatnim dziesięcioleciu, to w roku 1950 wynosiła ona 2 osoby, a w roku 1960 — 1,9 osoby. Stąd należy wysnuć wniosek, że warunki mieszkaniowe ludności Płocka nie poprawiły się. Wprawdzie władza terenowa stara się poprawić warunki mieszkaniowe ludności, wprowadzając z suteryn i budynków zagrożonych, lecz stały napływ ze wsi do miasta w pogoni za bardziej opłacalną i wygodniejszą pracą, a także ułożenia sobie życia bardziej kulturalnego pogarszało sytuację mieszkaniową płocczan.

Gęstość zaludnienia. Płock do 1921 roku administracyjnie obejmował miasto do prawego brzegu Wisły. Radziwie należało do powiatu Gostynińskiego. Od 1922 roku obszar Płocka łącznie z Radziwem do dnia 31.XII.1953 roku wynosił 2.600 ha. Gęstość zaludnienia w 1953 roku wynosiła 1371 osób na 1 ha, po przyłączeniu w 1954 roku do miasta części wsi z gminy Rogozino (Podolszyce, Kostrogaj) obszar zwiększył się do 3.118 ha. Gęstość zaludnienia w 1960 roku wynosiła 1376 osób.

Według ostatniego spisu powszechnego z 1960 roku liczba mieszkańców stałych wynosiła 42.439 osób z czego 20045 to mężczyźni i 22394 kobiety, zamieszkujących w 10106 mieszkaniach o łącznej liczbie 22663 izb w 2507 budynkach, z których 2373 wyposażone są w elektryczność, 1091 w wodociągi i 825 w kanalizację.

Z ogólnej liczby ludności stałej 40826 mieszka w mieszkaniach, 135 w pomieszczeniach zbiorowych i 1478 w pomieszczeniach gospodarstw zbiorowych jak internaty, domy dziecka itp.

Pod względem wieku ludność miasta podzielić można na 3 grupy t.j. urodzonych do 1900 roku i wcześniej, od 1901—1944 t.j. do zakończenia drugiej wojny światowej i ludność urodzona w Polsce Ludowej.

Wiek Płocczan w/g stanu na XII. 1960 rok

urodzona do 1900 r. i wcześniej	— 4.048 osób
„ 1901—1944	— 23.730 „
„ 1945—1960	— 14.661 „

Młodzież Płocka stanowi 34,5% ogółu mieszkańców, co jest dobrym objawem szybkiego odmładzania społeczeństwa i zasilenia nowymi i młodymi kadrami budującego się u nas przemysłu.

Ruch naturalny w Płocku w ostatnim dziesięcioleciu podzielić można na dwie grupy — wzrostu, który obejmuje okres 1950—1954 i zmniejszenia od 1955 r. do 1960. Na wzrost względnie zmniejszenie wpływają szczególnie urodzenia, które dzięki uświadomieniu społeczeństwa, podniesieniu stopy życiowej i życia kulturalnego z jednej strony, z drugiej zaś ciężkiej sytuacji mieszkaniowej wpłynęły na regulację urodzin.

Ruch naturalny ludności w Płocku

Stan na 31.XII

Lata	małżeń- stwa	urodzenia żywe	zgony		przyrost naturalny	
			ogółem	w tym niemowlęta	w liczbach bezwzgl.	wskaźnik 1950 = 100%
1950	320	1325	490	—	835	100,0
1953	354	1478	378	—	1100	131,7
1955	302	945	357	88	588	70,4
1956	271	978	308	72	670	80,2
1957	287	968	365	80	603	72,2
1958	309	912	351	92	561	67,1
1959	267	850	330	67	520	62,3
1960	266	751	315	46	436	52,2

Wskaźniki w zakresie ruchu naturalnego ludności w Płocku

Lata	Małżeństwa	Urodzenia żywe	Zgony	Przyrost naturalny	Zgony niemowląt na 1000 urodzeń
	na 1000 mieszkańców				
1950	9,4	39,0	14,4	24,6	—
1953	9,9	41,4	10,6	30,8	—
1955	8,1	25,5	9,6	15,8	93,1
1956	7,0	25,0	7,9	17,1	73,6
1957	7,2	24,3	9,2	15,1	82,7
1958	7,6	22,5	8,6	13,8	100,9
1959	6,4	20,4	7,9	12,5	78,8
1960	6,1	17,5	7,4	10,2	61,2

Jak wykazałem wyżej, wszystkie wskaźniki w zakresie ruchu naturalnego ludności w Płocku mają tendencję malejącą.

Plan 5-cio letni rozpoczynający się od 1961 roku zakłada dla miasta nowe perspektywy rozwoju Budowa kombinatu Petrochemicznego, a w związku z tym stale wzrastające zapotrzebowanie na siłę roboczą pociągająca za sobą wzrost ludności, wzrost nakładów inwestycyjnych na budownictwo mieszkaniowe, służbę zdrowia i szereg innych. Pod względem ludności plan zakłada wzrost o 40% w porównaniu z 1960 r.

Plan nie zakłada zwiększenia terenów miasta i w/g wskaźników przyjętych przewiduje 31 km². Warunki ekonomiczne, w jakich Płock znajdzie się w najbliższym okresie wpłyną na przyłączenie nowych terenów do miasta, a za tym obszar zwiększy się znacznie. Gęstość więc zaludnienia w 1961 r. wynosić będzie 1450 osób, natomiast w 1965 r. — 1937 osób, co stanowi wzrost o 40% w porównaniu do 1960 roku.

Porównując dane zagęszczenia na 1 izbę widzimy, że następna 5-cio latka wybitnie poprawia warunki lokalowe mieszkańców z 2,0 — w 1950 i 1,9 — w 1960 r. na 1,6 w 1965 r. Poprawę tą przewiduje się osiągnąć kosztem

budowy 13525 izb wartości 677,2 mil zł, gdy w okresie 1956—61 wybudowano 3575 izb za sumę 1560 mil. przez wszystkich inwestorów łącznie z budownictwem domów jednorodzinnych.

Poprawa warunków mieszkaniowych wpłynie niewątpliwie na zdrowotność naszego społeczeństwa nie mniej jednak w trosce o podniesienie stanu zdrowia plan przewiduje zwiększenie liczby lekarzy, lekarzy dentywów i przychodni. Jedyne w zakresie lecznictwa zamkniętego plan nie przewiduje zwiększenia łóżek utrzymując stan dotychczasowy t.j. 378 łóżek szpitalnych. Stan ten budzi poważne zaniepokojenie ze względu na prowadzone roboty inwestycyjne w tak wielkich rozmiarach.

Omawiając pokrótce sprawy ludnościowe należy postawić pod adresem władz terenowych wniosek o zmobilizowanie wszystkich środków dla wykonania zadań w zakresie budownictwa mieszkaniowego, oraz o rozpoczęcie i przyspieszenie budowy nowego szpitala, gdyż obecnie istniejący nie spełni warunków postawionych przed służbą zdrowia w mieście 60 tysięcznym. Społeczeństwo zaś ze swej strony winno pomóc władzom do wykonania zadań, widząc w tym poprawę warunków własnych i przyszłych pokoleń.